

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВЕДЕННЯ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Чабанюк О.А.

В статті досліджено проблеми ведення обліку виробничих запасів на підприємствах України, представлено шляхи вдосконалення обліку виробничих запасів. Досліджено шляхи адаптації фінансової звітності підприємств України міжнародним стандартам бухгалтерського обліку і звітності. Досліджено світові тенденції розвитку бухгалтерського обліку, здійснено аналіз останніх законодавчих нововведень щодо реформування державного бухгалтерського обліку в Україні, сформульовано практичні рекомендації.

Ключові слова: виробничі запаси, методика управління виробничими запасами, автоматизація обліково-аналітичної роботи.

ВСТУП

Для формування ринкової економіки в Україні необхідне виробництво конкурентоспроможної продукції та її реалізація на внутрішньому та зарубіжних ринках. Одночасно основною передумовою здійснення господарської діяльності більшості підприємств є достатній обсяг та раціональне використання виробничих запасів. Вирішення проблеми ефективного розвитку та зростання виробничого потенціалу господарських підприємств потребує створення системи управління виробництвом, в основу якої має бути покладено формування інформації про виробничі запаси підприємства. Тому розробка та впровадження основних напрямів підвищення ефективності господарської діяльності підприємств передбачає вдосконалення обліку і контролю виробничих запасів, які забезпечують менеджерів і керівників належну інформацію для прийняття управлінських рішень. Напрямок розвитку економічних відносин, що обраний нашою країною вимагає трансформації вітчизняної системи бухгалтерського обліку згідно з вимогами міжнародних бухгалтерських та аудиторських стандартів. Незважаючи на індустріальний характер вітчизняної економіки, все більший вплив на діяльність підприємств справляють пострадянські методи виробництва, і хоча облік запасів не є новим об'єктом обліку, в сучасних умовах господарювання даний об'єкт повністю видозмінюється, що викликає необхідність модифікації підходів до його бухгалтерського обліку і контролю. Така ситуація зумовлює невідповідність організації та методології бухгалтерського обліку сучасним реаліям ринку, що викликано інертністю вітчизняного законодавства в сфері бухгалтерського обліку, яке зорієнтовано виключно на індустріальний характер економіки та

має ознаки законодавства країни з економікою закритого типу. Приведення вітчизняного законодавства сфери бухгалтерського обліку у відповідність вимогам ринку з перспективою побудови розвиненої ринкової економіки дозволить вирішити поставлені проблемні питання.

Загальні питання обліку виробничих запасів висвітлені у працях відомих вітчизняних учених – економістів. Значну увагу їм приділяли Бутинець Ф. Ф., Валуєв Б.І., Голов С. Ф., Жилкіна Л. В., Гуцайлюк З. В., Кужельний М.В., Лінник В.Г., Рудницький В.С., Ткаченко Н.М., Сопко В.В., Смоленюк П.С.. Зокрема, Рибалко О.М. та Болдуєва О.В. досліджували вдосконалення обліку виробничих запасів на підприємствах загалом [5, с.212]. Проте питання обліку виробничих запасів на підприємствах залишаються актуальними та потребують нагального вирішення. Чаюн І.Ю., Бондар І.Ю. виділяють запаси, як матеріальні ресурси необхідні для забезпечення розширеного відтворення, обслуговування сфери нематеріального виробництва та задоволення потреб населення, які зберігаються на складах або в інших місцях з метою їх наступного використання. Лень В.С., вважає, що створення запасів, їхнє збереження, витрачання і поповнення характерних для всіх видів господарської діяльності - від домогосподарства до економіки. Різні вироби або ресурси, які безпосередньо не використовуються в даний момент часу, можна вважати запасами. У підручниках з бухгалтерського обліку різні автори виділяють і дають визначення виробничим запасам: так, Бутинець Ф.Ф. під сутністю виробничих запасів розуміє все те, що завезено на склади підприємства і ще не вступило в першу стадію обробки, тобто частина сукупних запасів, призначених для виробничого споживання. Також Лень В.С. визначає виробничі запаси як предмети праці, підготовлені для запуску у виробничий процес; складаються вони з сировини, основних і допоміжних матеріалів, палива, покупних напівфабрикатів і комплектуючих виробів, тари і тарних матеріалів, запасних частин для поточного ремонту основних фондів .

Чабанюк Ольга Анатоліївна, аспірант ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана» тел. (8097)821-41501, e-mail: olya_chabanyuk@ukr.net

Цілі статті - виявити та проаналізувати основні проблеми ведення обліку виробничих запасів на підприємствах та запропонувати шляхи їх усунення.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Розвиток ринкових відносин, впровадження різноманітних форм власності, реформування економічних відносин в Україні висувають нові вимоги до бухгалтерського обліку, як до способу контролю за веденням господарської діяльності підприємств. Важливим фактором розвитку виробництва є стабільна забезпеченість підприємства матеріальними ресурсами та їх ефективне використання. Враховуючи те, що витрати сировини, матеріалів, палива, напівфабрикатів у більшості підприємств займають 80–90% серед всіх витрат на виробництво нової продукції, то головним завданням є визначення забезпеченості підприємства різними видами матеріальних ресурсів та пошук резервів раціонального їх використання [1, с.254].

Головною передумовою успішного здійснення виробничого процесу як основної ланки діяльності господарського суб'єкта є наявність і раціональне використання виробничих запасів.

Багато вчених досліджували сутність та методику управління виробничими запасами на підприємствах, аналізували їх діяльність. Для даних підприємств доцільно звернути увагу на те, що потрібно доопрацювати та удосконалити діючі форми документації з оперативного обліку виробничих запасів, а саме: їх рух у процесі виробництва. Тому даним підприємствам доцільно ввести нові форми первинної документації, що мають забезпечити своєчасність надходження та вибуття виробничих запасів підприємства, і застосування яких дасть змогу підвищити рівень обліку і контролю їх використання [2, с.11].

Якщо ж розглядати підприємства хлібопекарської промисловості, то тут не можна не погодитись із думкою науковця Приймачок О.М., яка займалась проблемами обліку виробничих запасів на підприємствах хлібопекарської промисловості. Так як на цих підприємствах залишаються все ще невирішеними питання щодо вдосконалення документації оперативного та аналітичного обліку виробничих запасів, особливо нагальною постає проблема автоматизації їх обліку. Вирішення цих питань полягає в розробці основних напрямів і конкретних рекомендацій з удосконалення методики обліку виробничих запасів, в їх оцінці при вибутті, методики проведення аналізу ефективного використання виробничих запасів, а також посиленні інформаційної та контрольної функцій обліку в управлінні виробництвом [3, с.7].

Практика показує, що процес обліку використання виробничих запасів все ж таки є трудомісткою ділянкою. Тому не дивно, що на багатьох підприємствах спостерігаються певні недоліки, а на деяких – запусненість обліку, що призводить до великих втрат запасів. Все це зайвий раз підтверджує, що до цього часу залишаються

невирішеними багато важливих питань, пов'язаних з розробкою науково обґрунтованої системи обліку використання виробничих запасів.

На нашу думку, аналізуючи в цілому діяльність деяких підприємств з обліку виробничих запасів, можна виокремити наступні негативні аспекти:

– складність визначення справедливої (ринкової та неринкової) вартості запасів, що полягає у використанні підприємствами бартерного обміну, більше того, обміну на неподібні активи;

– низький рівень оперативності інформаційного забезпечення управління виробничими запасами підприємств;

– невідповідний рівень контролю та оперативного регулювання процесів утворення запасів;

– обмеженість контролю використання виробничих запасів тощо.

Вирішення цих проблем потребує оновлення системи отримання інформації про виробничі запаси, використання нетрадиційних для вітчизняної облікової практики підходів щодо ефективного їх використання та оптимізації результатів діяльності підприємства через застосування принципів і методів бухгалтерського обліку. Саме тому можна виділити наступні напрямки вдосконалення управління виробничими запасами на підприємствах:

1) підвищення оперативності інформаційного забезпечення управління виробничими запасами підприємств, яке забезпечується запровадженням інформаційних технологій обробки економічної інформації;

2) удосконалення системи автоматизації обліково-аналітичних робіт в управлінні виробничими запасами та обґрунтування раціональних методів проведення інвентаризації виробничих запасів, оскільки успішне функціонування підприємств залежить, перш за все, не тільки від вдосконалення внутрішньогосподарської діяльності взагалі, а і від того, наскільки розвинута система автоматизації їхньої діяльності;

3) узгодження механізмів бухгалтерського і податкового обліку виробничих запасів;

4) обґрунтування системи обліку матеріальних витрат на освоєння нової техніки і технології виробництва;

5) чітка організація обліково-контрольних процедур руху запасів підприємств (застосування прийомів обліку за центрами відповідальності, заходів контролю та оперативного регулювання процесів утворення запасів).

В той же час реформування бухгалтерського обліку відповідно до міжнародних стандартів, створення нової нормативної бази бухгалтерського обліку вимагає рішення проблеми регулювання бухгалтерського обліку на національному рівні. Запозичення міжнародного досвіду свідчить про різні підходи до цього питання в різних національних системах обліку. Поняття “національна система бухгалтерського обліку” відсутнє в законодавстві України та інших країн. Проте, воно використовується в науковій літературі з метою

освітлення особливостей бухгалтерського обліку в частині його методології, методики та організації в різних країнах. Більш того, поряд з цим поняттям використовується ще одне – “міжнародна система обліку”. Мета введення цього поняття пов’язана саме з процесами стандартизації обліку, що направлені на виокремлення в різних системах обліку загальних рис та пошук єдиних концептуальних основ складання фінансової звітності. Національна система бухгалтерського обліку має організаційний характер та направлена саме на регулювання бухгалтерського обліку, яке полягає в створенні та впровадженні його методологічного та методичного забезпечення. Таким чином, національна система бухгалтерського обліку охоплює. В Україні національна система бухгалтерського обліку включає Закон України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні”, нормативно-правові акти (положення (стандарти) бухгалтерського обліку), методичні рекомендації, інструкції з ведення обліку окремих операцій та облікових регістрів. Методологічне, методичне та організаційне забезпечення направлене на регламентацію бухгалтерського обліку суб’єктів господарювання. Правові основи регулювання визначають органи, що відповідають за розробку та впровадження методологічного, методичного, організаційного забезпечення бухгалтерського обліку. Вивчення проблем організації бухгалтерського обліку на національному рівні збільшує коло об’єктів організації. У першу чергу таке збільшення відбувається за рахунок паралельного існування в межах однієї національної економіки систем обліку, які мають істотні методологічні та методичні відмінності. На законодавчому рівні розподілу систем бухгалтерського обліку не існує. Проте практика регулювання бухгалтерського обліку в Україні та інших країнах свідчить про те, що такий розподіл реально існує та обумовлений формою власності, масштабами та специфікою окремих видів діяльності суб’єктів господарювання. Стандартизація бухгалтерського обліку як на міжнародному рівні, так і в Україні відбувається в межах корпоративного, державного секторів, малого та середнього бізнесу. Для окремих галузей, наприклад, сільське господарство, банківська справа, страховий бізнес, фінансові операції розробляються окремі стандарти для обліку специфіки діяльності. Слід зазначити, що створювані системи обліку не є автономними концептуально. Всі вони базуються на єдиній методології, але в організаційному плані є відокремленими оскільки мають різне нормативне забезпечення, істотні особливості поточного обліку, нюанси в змісті фінансової звітності. Разом з тим, існуюче нормативне забезпечення обліку в Україні свідчить про те, що диференціація систем має місце. Слід зазначити, що розподіл національної системи обліку на підсистеми за підходами до стандартизації впливає з відмінностей в методологічних основах обліку, суб’єктів господарювання відмінних за формою власності, об’єму та характеру діяльності. Проте, для класифікації систем обліку в межах однієї країни можна використовувати ще й інший підхід,

пов’язаний із статистичним узагальненням інформації на макrorівні про результати діяльності та фінансовий стан суб’єктів господарювання. Таке узагальнення здійснюється в системі національних рахунків за підсекторами (інституційними секторами) економіки. Джерелом для узагальнення даних в системі національних рахунків є фінансова і статистична звітність суб’єктів господарювання, яка складається за даними поточного бухгалтерського обліку. Таке узагальнення можливе лише за умови повної уніфікації методологічних та методичних основ як поточного бухгалтерського обліку, так й звітності в межах секторів всієї національної економіки. Ця обставина також доводить висновок про необхідність існування національної системи обліку. Таким чином, не потребує доказу той факт, що узагальнення інформації в системі національних рахунків має відбуватися з урахуванням особливостей методології її формування на рівні першоджерела – суб’єкта господарювання і враховувати тенденції диференціації систем бухгалтерського обліку на національному рівні. Отже, реалізувати повною мірою концепцію державного регулювання бухгалтерського обліку в частині створення його методичного забезпечення, яке б відображало галузеву специфіку, можливо лише удосконаливши організацію бухгалтерського обліку на рівні органів виконавчої влади, які визначають економічну політику визначеного сектору національної економіки або її галузі. З цією метою необхідно внести відповідні зміни в нормативні документи, які регламентують діяльність органів виконавчої влади, а саме в положення про діяльність окремих міністерств та державних комітетів. Такий підхід сприятиме диференціації завдань органів виконавчої влади у сфері державного регулювання бухгалтерського обліку в частині створення методологічного та методичного забезпечення бухгалтерського обліку в Україні. Таким чином, початок шляху впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності встановлений. Проте шлях цей непростий. В даний момент ми бачимо такі проблеми і труднощі. По-перше, це проблеми правового характеру. Відповідно до Конституції України суб’єкти господарювання зобов’язані виконувати тільки норми, що встановлені законодавством, тобто проблема полягає у визначенні шляху включення міжнародних стандартів в правове поле України. Відомо, що не всі вимоги МСФЗ можуть бути реалізовані при складанні звітності підприємствами України. Наприклад, це торкається альтернативного підходу до оцінки активів за справедливою вартістю або відображення в обліку та звітності інвестиційної власності тощо. Проблеми правового характеру можна інакше назвати проблемами імплементації міжнародних стандартів фінансової звітності. Їх Україна має вирішувати самостійно, враховуючи міжнародний досвід та реалії національної економіки. По-друге, труднощі впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності пов’язані з необхідністю мати стійкі джерела інформації про всі зміни, які вносяться в діючі міжнародні стандарти, і про нові стандарти що

приймаються. Це вимагає з боку Міністерства фінансів України – регулятора в сфері бухгалтерського обліку – пошуку форм співпраці з Радою з міжнародних стандартів фінансової звітності. Відомо, що міжнародні стандарти – продукт професійного регулювання. Рада з міжнародних стандартів підтримує зв'язки виключно з професійними організаціями, тоді як в країнах перехідної економіки переважає державне регулювання бухгалтерського обліку. Професійні організації бухгалтерів цих країн нечисленні. Не можна стверджувати, що в Україні хоча б одна з них представляє п'ятисоттисячне професійне співтовариство. Не менш серйозними є проблеми професійного навчання молоді та підвищення кваліфікації практикуючих бухгалтерів.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи, можна стверджувати, що реалізація перелічених напрямів удосконалення обліку запасів підприємством призведе до значного підвищення результативності його фінансово-економічної діяльності. Вирішення комплексу суперечливих та дискусійних питань обліково –

аналітичного управління виробничими запасами є актуальним для більшості підприємств і потребує подальших досліджень.

Проблема недосконалості та поверхневого регулювання бухгалтерського обліку стосується не лише України. За кордоном регулюванню даному об'єкту приділяється теж незначна увага. Аналіз практики впровадження національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку виявила проблемні питання методичного характеру, наявність яких пов'язана з недостатнім рівнем наукового обґрунтування, що зокрема, стосується і обліку запасів. Тому дані проблемні питання методичного характеру потребують доопрацювання як на мікро- (рівні підприємства), так і макро- (рівні держави) рівнях. Провівши критичну оцінку нормативно-правових актів, варто зазначити, що приведення української законодавчо-нормативної бази у відповідність із міжнародною – процес необхідний, складний, довготривалий та заплутаний. Проте, він однозначно потрібен, оскільки це шлях до прозорості українського обліку, його зрозумілості та відповідності загальноприйнятим світовим принципам.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Малюга Н.М. Шляхи удосконалення оцінки в бухгалтерському обліку: Теорія, практика, перспективи /Н.М. Малюга. – Житомир: ЖІТІ, 2007. – 384 с.
2. Сайко О.В. Облік і контроль виробничих запасів (на прикладі підприємств молокопереробної промисловості України). – автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.04 / О.В. Сайко; Київ. нац. екон. ун-т. — К., 2004. — 19 с.
3. Приймачок О.М. Облік виробничих запасів і аналіз ефективності їх використання (на прикладі підприємств хлібопекарської промисловості Київської області). – автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.04 / О.М. Приймачок; Київ. нац. екон. ун-т. — К., 2005. — 19 с.
4. Поплюйко А.М. Облік і аналіз використання виробничих запасів (на прикладі підприємств машинобудування Полтавської області). – автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.04 / А.М. Поплюйко; Київ. нац. екон. ун-т. — К., 2003. — 17 с.
5. Рибалко О.М., Болдуєва О.В. Вдосконалення обліку виробничих запасів // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2008. - №6. – С. 210–215.
6. Сопко В.В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством: Навч. Посібник / В.В. Сопко. – К., 2006. – 526 с.